

SEXUELLA ÖVERGREPP MOT FÖRSKOLEBARN:

BARNNS RÄTT ATT KOMMA TILL UTTRYCK I RÄTTSLIGA
SAMMANHANG

Emelie Ernberg
Doktorand, Göteborgs universitet
emelie.ernberg@psy.gu.se

Sexuella övergrepp mot förskolebarn: Åklagarens kunskap och vilja att väcka åtal

- FORTE (Forskningsrådet för Hälsa, Arbetsliv och Välfärd)
2014 – 2017
- Medarbetare: Sara Landström, Inga Tidefors, Emelie Ernberg
och Mikaela Magnusson

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Åtal av sexuella övergrepp mot barn

- 2015: 2655 anmälningar (Sexuellt övergrepp mot barn och Våldtäkt mot barn)

Åtal av sexuella övergrepp mot barn

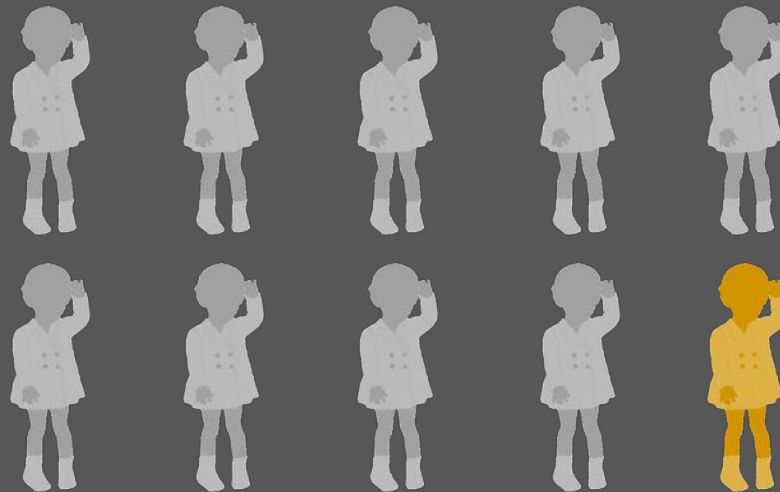
- 2015: 2655 anmälningar (Sexuellt övergrepp mot barn och Våldtäkt mot barn)

Åtal av sexuella övergrepp mot barn

- 2015: 2655 anmälningar (Sexuellt övergrepp mot barn och Våldtäkt mot barn)

- 10 – 15 % av anmälningarna leder till åtal

Att bli utsatt för övergrepp i barndomen

Att bli utsatt för övergrepp i barndomen

- Drabbar 13% av flickor och 3,1% av pojkar

Att bli utsatt för övergrepp i barndomen

- Drabbar 13% av flickor och 3,1% av pojkar
- Psykologiska och känslomässiga problem

Att bli utsatt för övergrepp i barndomen

- Drabbar 13% av flickor och 3,1% av pojkar
- Psykologiska och känslomässiga problem
- Posttraumatisk stress

Att bli utsatt för övergrepp i barndomen

- Drabbar 13% av flickor och 3,1% av pojkar
- Psykologiska och känslomässiga problem
- Posttraumatisk stress
- Sexualiserat beteende

A black and white photograph of a stuffed animal, possibly a tiger or leopard, with a visible tear on its face. The animal is looking towards the camera. The background is blurred.

”Det kändes inte så mycket i snippan, men det
gjorde ont i hjärtat”

- Flicka, 5 år

Barnkonventionen

Barnkonventionen

12. Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.

Men hur är det för barn som utsatts för brott?

Har förskolebarn som misstänks ha utsatts för sexuella övergrepp rätt att utifrån sina egna förutsättningar lämna ett vittnesmål, och få detta bedömt utifrån sin ålder och mognad?

Förskolebarn som vittnar om sexualbrott

Förskolebarn som vittnar om sexualbrott

- Kompetenta vittnen från 4 års ålder

Förskolebarn som vittnar om sexualbrott

- Kompetenta vittnen från 4 års ålder
- Kortare utsagor än äldre barn och vuxna

Förskolebarn som vittnar om sexualbrott

- Kompetenta vittnen från 4 års ålder
- Kortare utsagor än äldre barn och vuxna
- Utelämnar känsliga detaljer

Kan förskolebarn ljuga om sexualbrott?

Kan förskolebarn ljuga om sexualbrott?

- Lär sig ljuga vid 4 års ålder

Kan förskolebarn ljuga om sexualbrott?

- Lär sig ljuga vid 4 års ålder
- Ljuger om saker de känner till

Kan förskolebarn ljuga om sexualbrott?

- Lär sig ljuga vid 4 års ålder
- Ljuger om saker de känner till
- Lätta att avslöja i början

Kan förskolebarn ljuga om sexualbrott?

- Lär sig ljuga vid 4 års ålder
- Ljuger om saker de känner till
- Lätta att avslöja i början
- Osannolikt att små barn ljuger på egen hand

Brister i förundersökningen?

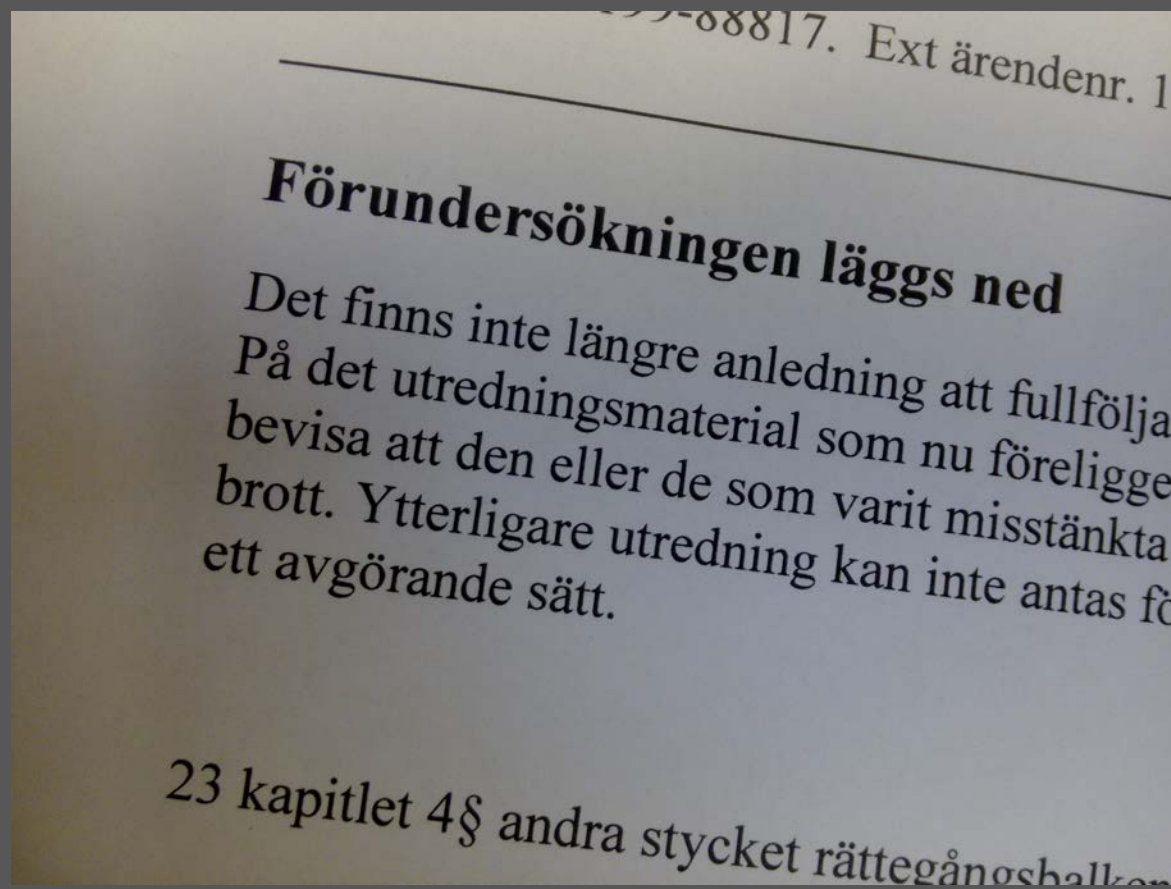
99-88817. Ext ärendenr. 1

Förundersökningen läggs ned

Det finns inte längre anledning att fullfölja
På det utredningsmaterial som nu föreligger
bevisa att den eller de som varit misstänkta
brott. Ytterligare utredning kan inte antas fö
ett avgörande sätt.

23 kapitlet 4§ andra stycket rättegångsbalken

Brister i förundersökningen?

- 9 åklagare
- Utbildade i att arbeta med barnärenden
- 2 – 15 års erfarenhet

Förskolebarn som vittnen: Ordens roll

Credibility

quality of being
believable or
established r

Förskolebarn som vittnen: Ordens roll

“Det finns ju den här beskrivningen från Högsta Domstolen, om hur en utsaga ska vara för att vara trovärdig. Och den tar ju inte hänsyn till barnets ålder, eller deras utvecklingsnivå; det ska vara samma för alla”

- Barnåklagare, 7 års erfarenhet

Förskolebarn som vittnen: Känslornas roll

Förskolebarn som vittnen: Känslornas roll

A close-up photograph of two fingers, likely from a child, positioned vertically. The left finger has a simple drawing of a sad face with two dots for eyes and a downward-curving line for a mouth. The right finger has a simple drawing of a happy face with two dots for eyes and an upward-curving line for a mouth. The background is dark and out of focus.

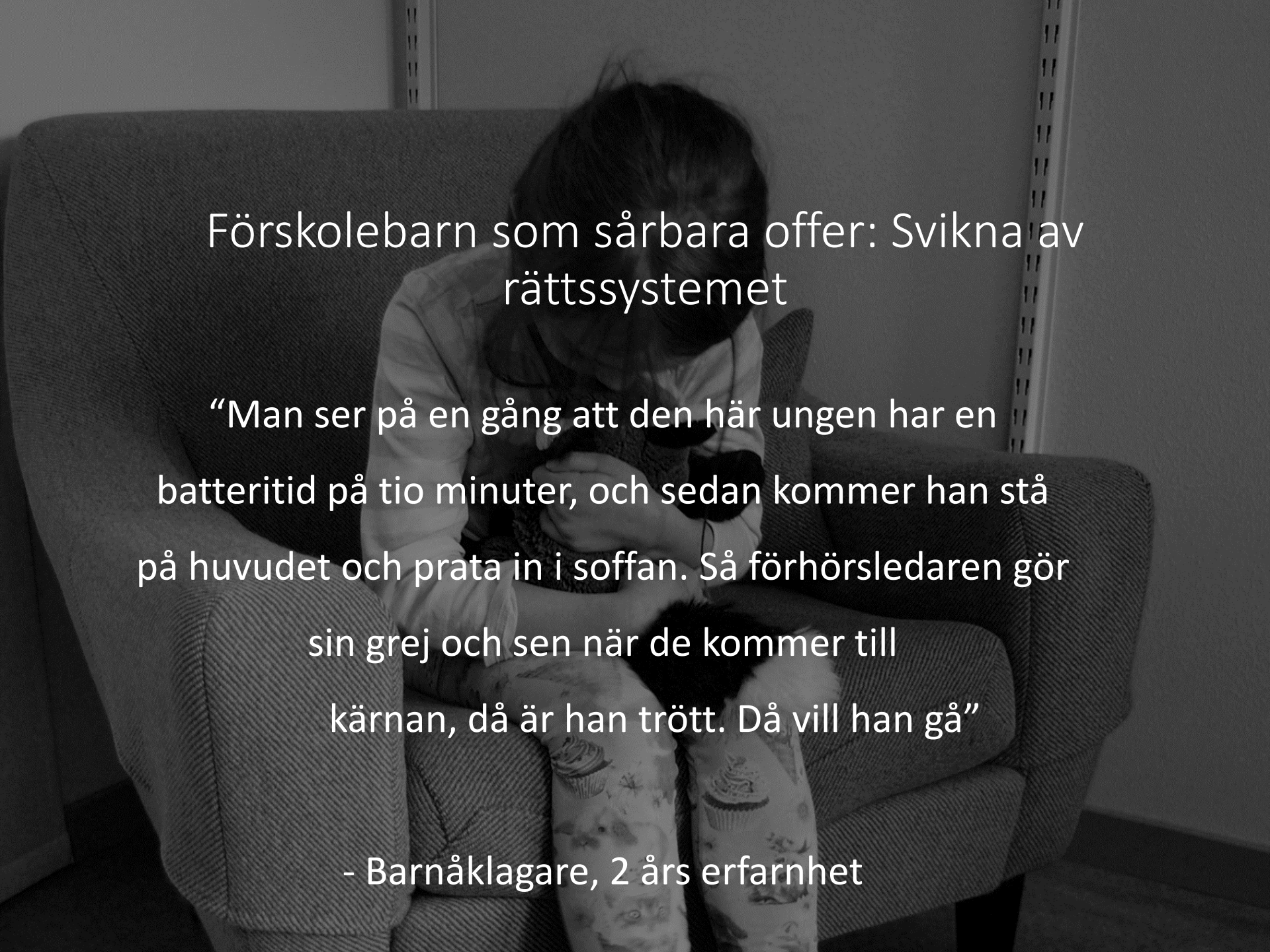
“Det ska ju inte spela någon roll om man gråter
eller skriker eller vad man nu gör... Men det är
klart att det gör”

- Barnåklagare, 2 års erfarenhet

Förskolebarn som sårbara offer: Svikna av
rättssystemet

Förskolebarn som sårbara offer: Svikna av rättssystemet

“Man ser på en gång att den här ungen har en batteritid på tio minuter, och sedan kommer han stå på huvudet och prata in i soffan. Så förhørsledaren gör sin grej och sen när de kommer till kärnan, då är han trött. Då vill han gå”

- Barnåklagare, 2 års erfarnhet

Varför väcks det så få åtal?

88817. Ext ärendenr. 1

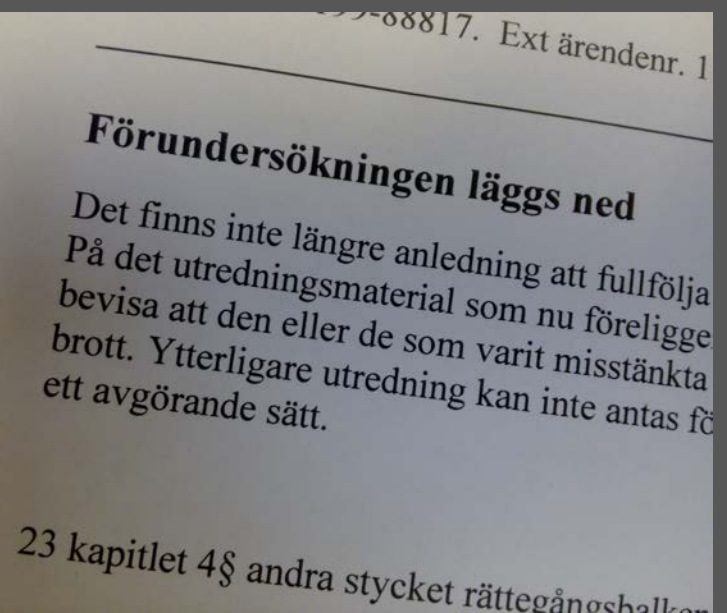
Förundersökningen läggs ned

Det finns inte längre anledning att fullfölja
På det utredningsmaterial som nu föreligger
bevisa att den eller de som varit misstänkta
brott. Ytterligare utredning kan inte antas fö
ett avgörande sätt.

23 kapitlet 4§ andra stycket rättegångsbalken

Varför väcks det så få åtal?

- Svårt för rättssystemet att bedöma barns utsagor och beteende

Varför väcks det så få åtal?

- Svårt för rättssystemet att bedöma barns utsagor och beteende
- Saknas särskild förhörsmetod för små barn

88817. Ext ärendenr. 1

Förundersökningen läggs ned

Det finns inte längre anledning att fullfölja
På det utredningsmaterial som nu föreligger
bevisa att den eller de som varit misstänkta
brott. Ytterligare utredning kan inte antas fö
ett avgörande sätt.

23 kapitlet 4§ andra stycket rättegångsbalken

Brister i domar?

DOMSLUT

Åtalet ogillas.

Skadestånd

Målsägandena A-C:s skadeståndsyrkanden lämnas t

NJA 2010 s. 671: Bevisvärdering i mål om sexualbrott

NJA 2010 s. 671: Bevisvärdering i mål om sexualbrott

”Vid bedömningen av utsagan finns det ofta anledning att lägga vikt främst vid sådana faktorer som avser innehållet i berättelsen som sådan, exempelvis i vad mån den är klar, lång, levande, logisk, rik på detaljer, påvisat sanningsenlig i viktiga enskildheter samt fri från felaktigheter, motsägelser, överdrifter, svårförklarliga moment, konstansbrister, dåligt sammanhang eller tvekan i avgörande delar.”

Hur används NJA 2010. s. 671 i domar?

Hur används NJA 2010. s. 671 i domar?

- 245 domar (tings- och hovrätt) mellan åren 2010 – 2015

Hur används NJA 2010. s. 671 i domar?

- 245 domar (tings- och hovrätt) mellan åren 2010 – 2015
- Sexuellt övergrepp mot barn och Våldtäkt mot barn

Hur används NJA 2010. s. 671 i domar?

- 245 domar (tings- och hovrätt) mellan åren 2010 – 2015
- Sexuellt övergrepp mot barn och Våldtäkt mot barn
- Målsäganden: Barn som utsatts för övergrepp när de var under 7 år gamla

Hur används NJA 2010. s. 671 i domar?

- 245 domar (tings- och hovrätt) mellan åren 2010 – 2015
- Sexuellt övergrepp mot barn och Våldtäkt mot barn
- Målsäganden: Barn som utsatts för övergrepp när de var under 7 år gamla
- Minst ett kriterium i 45% av domarna

De vanligaste kriterierna

De vanligaste kriterierna

Kriterium	Ej uppfyllt	Uppfyllt	Totalt
Rik på detaljer	29 (36%)	51 (64%)	80 (72%)
Klar	9 (32%)	19 (68%)	28 (25%)
Fri från överdrifter	2 (7%)	26 (93%)	28 (25%)

De vanligaste kriterierna

Kriterium	Ej uppfyllt	Uppfyllt	Totalt
Rik på detaljer	29 (36%)	51 (64%)	80 (72%)
Klar	9 (32%)	19 (68%)	28 (25%)
Fri från överdrifter	2 (7%)	26 (93%)	28 (25%)

De vanligaste kriterierna

Kriterium	Ej uppfyllt	Uppfyllt	Totalt
Rik på detaljer	29 (36%)	51 (64%)	80 (72%)
Klar	9 (32%)	19 (68%)	28 (25%)
Fri från överdrifter	2 (7%)	26 (93%)	28 (25%)

De mest kritiska kriterierna

De mest kritiska kriterierna

Kriterium	Används mot	Används ej mot	Totalt
Fri från svårförklarliga moment	6 (35%)	10 (65%)	16 (15%)
Klar	9 (32%)	19 (68%)	28 (25%)
Lång	4 (25%)	22 (75%)	28 (25%)

De mest kritiska kriterierna

Kriterium	Används mot	Används ej mot	Totalt
Fri från svårförklarliga moment	6 (35%)	10 (65%)	17 (15%)
Klar	9 (32%)	19 (68%)	28 (25%)
Lång	4 (25%)	22 (75%)	28 (25%)

De mest kritiska kriterierna

Kriterium	Används mot	Används ej mot	Totalt
Fri från svårförklarliga moment	6 (35%)	10 (65%)	17 (15%)
Klar	9 (32%)	19 (68%)	28 (25%)
Lång	4 (25%)	22 (75%)	28 (25%)

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

- 1) Rika på detaljer?

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

1) Rika på detaljer?

- Mängd eller typ av detaljer?

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

1) Rika på detaljer?

- Mängd eller typ av detaljer?
- Barn utelämnar detaljer om övergrepp

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

1) Rika på detaljer?

- Mängd eller typ av detaljer?
- Barn utelämnar detaljer om övergrepp
- Forskningsstöd: Överflödiga detaljer, missuppfattade detaljer, detaljer om hur något ser ut, känns och vart det befinner sig

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

2) Fria från svårförklarliga moment?

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

2) Fria från svårförklarliga moment?

- Anledning att tvivla på uppgifterna

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

2) Fria från svårförklarliga moment?

- Anledning att tvivla på uppgifterna
- Risk för traumatiserade barn som inkorporerar fantasielement

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

2) Fria från svårförklarliga moment?

- Anledning att tvivla på uppgifterna
- Risk för traumatiserade barn som inkorporerar fantasielement
- Saknar forskningsstöd

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

3) Långa?

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

3) Långa?

- En lång utsaga?

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

3) Långa?

- En lång utsaga?
- Svårt för förskolebarn att producera långa utsagor

Är förskolebarns sanna vittnesmål...

3) Långa?

- En lång utsaga?
- Svårt för förskolebarn att producera långa utsagor
- Visst forskningsstöd för vuxna, men ej för barn?

Vad är det som brister i domarna?

Vad är det som brister i domarna?

- Högsta Domstolens kriterier används inte alltid, och de används sällan som det står i NJA 2010 s. 671

Vad är det som brister i domarna?

- Högsta Domstolens kriterier används inte alltid, och de används sällan som det står i NJA 2010 s. 671
- Kan vara svårt att använda kriterierna för att avgöra om ett barns utsaga är tillförlitlig eller ej

Barnkonventionen

12. Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.

Barns rätt att komma till uttryck i rättsliga
sammenhang?

Barns rätt att komma till uttryck i rättsliga sammanhang?

- Svårt för barn att få komma till tals i förundersökningen

Barns rätt att komma till uttryck i rättsliga sammanhang?

- Svårt för barn att få komma till tals i förundersökningen
- Barns utsagor bedöms inte efter deras ålder och mognad

Kan det bli bättre?

Kan det bli bättre?

- Se till forskningen!

Kan det bli bättre?

- Se till forskningen!
- Bättre barnförhör
- Lämpligare kriterier för att bedöma barns utsagor

Barn som är utsatta för brott förtjänar att
få komma till tals, och bli lyssnade på!

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Frågor?

e-post: emelie.ernberg@psy.gu.se

Research unit for Criminal, Legal and Investigative Psychology (CLIP):

<http://psy.gu.se/forskning/forskargrupper/rattopsykologi>